

РОЗДІЛ 4

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 332.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/29>

РИЗИКИ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

RISKS AND LEGAL PRINCIPLES OF INVESTMENT ACTIVITIES OF ECONOMIC ENTITIES IN CONDITIONS OF INSTABILITY

Бедратий Ю.В., к.ю.н.,

доцент кафедри правових природоохоронних дисциплін

*Національний університет водного господарства та природокористування**orcid.org/0000-0001-9230-0438*

Тенденції глобального розвитку в умовах нестабільності та кризових явищ засвідчують важливість державно-приватного партнерства (ДПП) для ефективної інвестиційної діяльності та сталого соціально-економічного розвитку. Механізми ресурсної підтримки інвестиційного розвитку спрямовані на правове забезпечення синергії можливостей влади та бізнес-спільноти. Метою дослідження є аналіз правових засад та потенційних ризиків регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в кризових умовах нестабільності. За допомогою методів формально-юридичного, порівняльно-правового та логічного аналізу було встановлено, що правові підходи до інвестиційної діяльності в Україні потребують модифікації основоположних документів. Визначено ключові ризики, серед яких – непередбачуваний характер динаміки законодавства, дуалістичний характер трактування норм, проблема корупції та залежність інвестиційного клімату від політичної ситуації.

У дослідженні сформуовано пропозиції щодо удосконалення системи організаційно-правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні, зокрема, в контексті гармонізації національного законодавства комплементарно нормам Європейського Союзу, боротьби з корупційними ризиками, нівелювання бюрократичних бар'єрів, вдосконалення процесів ДПП та забезпечення їх прозорості через інтеграцію електронних сервісів.

Обґрунтовано, що покращення інвестиційного клімату в Україні потребує комплексного підходу до стабілізації законодавства, інтеграції з міжнародними економічними системами, підвищення прозорості взаємодії державних органів та бізнесу. Зазначене дозволить створити сприятливі передумови для підвищення довіри потенційних інвесторів та залучення іноземного капіталу.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, управління інвестиціями, правове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, організаційні та правові засади діяльності суб'єктів господарювання в Україні, інвестиційний клімат.

Global development trends in conditions of instability and crisis phenomena demonstrate the importance of public-private partnership (PPP) for effective investment activity and sustainable socio-economic development. Mechanisms of resource support for investment development are aimed at legally ensuring the synergy of opportunities between the government and the business community. The purpose of the study is to analyze the legal foundations and potential risks of regulating the investment activity of business entities in crisis conditions of instability. Using the methods of formal-legal, comparative-legal and logical analysis, it was established that legal approaches to investment activity in Ukraine require modification of the fundamental documents. Key risks were identified, including the unpredictable nature of the dynamics of legislation, the dualistic nature of the interpretation of norms, the problem of corruption and the dependence of the investment climate on the political situation.

The study formulates proposals for improving the system of organizational and legal regulation of investment activities in Ukraine, in particular, in the context of harmonizing national legislation in line with European Union norms, combating corruption risks, eliminating bureaucratic barriers, improving PPP processes and ensuring their transparency through the integration of electronic services. It is substantiated that improving the investment climate in Ukraine requires a comprehensive approach to stabilizing legislation, integrating with international economic systems, and increasing the transparency of interaction between state bodies and business. This will create favorable conditions for increasing the trust of potential investors and attracting foreign capital.

Key words: investment activity, investment management, legal support for the activities of business entities, organizational and legal principles of the activities of business entities in Ukraine, investment climate.

Підтримка інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання містить в основі вирішення комплексу проблем щодо підтримки конкурентоспроможності, впровадження інноваційних інструментів організаційно-управлінського механізму, підвищення резильєнтності та адаптивності бізнесу в умовах нестабільності. Серед концептуальних засад такої підтримки – розвиток інвестиційної діяльності. Неefективне виконання законодавства та залежність інвестиційного клімату від політичної кон'юнктури значно знижують інвестиційну привабливість України.

Проблематика інвестиційної політики та механізмів публічного управління інвестиційною діяльністю суб'єктів господарювання в умовах нестабільності при-

сутня в сучасному науковому дискурсі. Зокрема, окремим аспектам питання присвячені публікації О. Пархоменко-Куцевіл [1], М. Машенко [2], М. Романюк та ін. [3].

Ученими Р. Putera та ін. [4], Е. Klijn, J. Korpenjan [5] досліджуються можливості покращення інвестиційного клімату під час воєнного стану. R. Maskuriy та ін. [6], T. Batjarga, M. Zhang [7], О. Вінник [8], Р. Поляков [9], М. Пророчук [10] акцентують на можливостях програмно-цільового підходу до організаційного забезпечення та правової підтримки інвестиційної діяльності в умовах суспільно-політичної кризи.

Правове регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в Україні детермінується

низкою законодавчих актів, які мають на меті забезпечення сприятливих умов для залучення інвестицій та їх захисту. Ключовими нормативно-правовими документами у цій галузі слугують Закони України (ЗУ) №1560-XII від 10.10.2022 «Про інвестиційну діяльність» [11], №1116-IX від 11.12.2024 «Про державну підтримку інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями в Україні» [12], №1540a-XII від 05.10.1991 «Про захист іноземних інвестицій в Україні» [13], №959-XII від 26.12.2004 «Про зовнішньоекономічну діяльність» [14], №3311-IX від 09.08.2023 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями» [15], № 93/96-ВР від 19.03.1996 «Про режим іноземного інвестування» [16] та ін.

Зокрема, ЗУ «Про інвестиційну діяльність» [11] – основоположний документ, норми якого регламентують базові засади здійснення інвестиційного процесу; ЗУ «Про захист іноземних інвестицій на Україні» [13] визначає правові гарантії захисту інвестованого капіталу іноземними інвесторами, водночас, ЗУ «Про режим іноземного інвестування» [16] врегульовує специфіку діяльності іноземних інвесторів. Законом детерміновано специфіку процесу іноземного інвестування на території України на основі принципів і положень чинного законодавства України.

Загалом, правове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання має на меті формування сприятливого клімату для розвитку інвестиційної діяльності. Разом з тим, на практиці інвестори доволі часто стикаються з низкою ризиків, серед яких – корупція, бюрократичні процедури, варіативність правозастосування та постійна динаміка законодавчого поля., що в синергії суттєво ускладнює процес інвестування на тлі загальної суспільної та економічної нестабільності.

Нормами Закону України «Про інвестиційну діяльність» [11] детерміновано загальні правові та соціально-економічні умови реалізації інвестиційного процесу в Україні, визначено необхідність гарантії рівного захисту інтересів та прав суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, розвиток іноземних інвестиційних проєктів та міжнародного економічного співробітництва.

У часі воєнного стану в Україні норми вище зазначеного закону потребують адаптації, зокрема, в контексті фокусування традиційних механізмів інвестування на критичних секторах економіки. Інвестиційний процес має бути спрямований на практичну підтримку регенерації критично важливих галузей (енергетика, інфраструктура, оборонна промисловість тощо), що дозволить підтримувати соціальну стійкість у кризовий період.

Очевидно, що державні владні формації мають активно залучати доступні фінансові ресурси для відновлення інфраструктури та підтримки пріоритетних соціальних проєктів, що передбачає гарантії державної підтримки важливих інвестиційних проєктів та створення чітких та прозорих механізмів розподілу інвестицій. У даному контексті ДПП набуває особливої ваги. При цьому, уряду необхідно інтегрувати цільові програми підтримки інвесторів, що асимілюють інструменти пільгового оподаткування, страхування та захисту інвестицій, практичну допомогу в навігації регуляторного середовища, спрощення дозвільних процедур та ліцензування для нових інвестиційних проєктів, активного залучення капіталу іноземних інвесторів.

Зважаючи на потенціал іноземного інвестування у сприянні економічній стабільності в часі кризи, стимулювання процесу через міжнародні гранти, кредити та інвестиції потребує забезпечення правових гарантії та розширення можливостей ДПП. Особливої актуальності зазначене набуває для проєктів відновлення інфраструктури та інтеграції інноваційних технологій в сферу публічного управління.

В умовах нестабільності потенційні ризики для інвесторів суттєво зростають, а тому вибір форми іноземних інвестицій має задовольняти вимоги максимальних гарантій безпеки вкладень та ефективності капіталу. Зважаючи на це, в таких умовах організаційно-правові основи іноземного інвестування мають передбачати створення спільних

підприємств, що дозволяє асимілювати практику бізнес-діяльності українських партнерів з інноваційними технологіями та ресурсами іноземних інвесторів. Зокрема, в умовах воєнного стану спільні підприємства мають зосереджувати увагу на діяльності в сфері підтримки обороноздатності, на проєктах регенерації критичної інфраструктури, інвестиціях в нерухомість у стратегічно важливих та безпечних локаціях.

Цільове інвестування за допомогою фінансових інструментів, таких як акції, облігації, кредитні лінії підтримки національних компаній дозволять забезпечити швидку фінансову підтримку економічних процесів. Очевидно, що інвестиційні стратегії на тлі загальної нестабільності мають зауважувати підвищені ризики, водночас, при коректному підході вони наділені потенціалом великих дивідендів.

ЗУ «Про захист іноземних інвестицій в Україні» [13] містить гарантії захисту прав іноземних інвесторів. Законом визначено ключові принципи гарантій процесу інвестування, зокрема:

- законні права, інвестиції, інтереси та прибутки іноземних інвесторів підлягають захисту нормами чинного законодавства України;
- іноземні інвестори мають неухильно дотримуватися норм та вимог українського законодавства, не діяти всупереч інтересам України;
- держава не має права рекувізувати інвестиції іноземного походження, окрім випадків форс-мажорного характеру – епідемії, стихійних лих, аварій, епізоотій тощо;
- у разі проведення реквізиції державою гарантується ефективна компенсація іноземним інвесторам;
- іноземні інвестори мають право на виведення за кордони України їхніх прибутків, одержаних в Україні на законних підставах;
- іноземні інвестори мають право реінвестувати прибутки в Україні;
- іноземні інвестори зобов'язані сплачувати податкові нарахування згідно з нормами та вимогами чинного законодавства України;
- державою визначається перелік видів діяльності, які потребують ліцензування, а також порядок такого ліцензування;
- уряд зобов'язаний формувати та вносити до парламенту пропозиції щодо адаптації галузевих регуляторних вимог;
- іноземні інвестори діють виключно згідно вимог законодавства України, гарантуючи прозорість та легітимність дій.

Зазначені принципи створюють ефективну практичну організаційно-правову основу для врегулювання процесу іноземного інвестування в Україні, підвищення привабливості інвестиційного клімату.

Окремі аспекти правового регулювання інвестиційної діяльності визначаються й іншими законодавчими вимогами, зокрема, Цивільний кодекс (ЦК) України від 16.01.2003 р. № 435-IV урегульовує майнові відносини та містить правові основи створення інвестиційно-орієнтованих суб'єктів господарювання [17], ЗУ «Про господарські товариства» від 19.09.1991р. № 1576-XII [18] врегульовує інвестиційну діяльність господарських товариств, аспекти функціонування інститутів спільного інвестування визначені нормами ЗУ «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 р. № 5080-VI [19].

Окрім того, положеннями ЗУ «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів господарювання, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» від 17 лютого 2000 року № 1457-III [20] врегульовуються аспекти захисту суб'єктів господарювання, створених за участю іноземного капіталу та без залучення коштів іноземного походження. Водночас, ЗУ «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні» [12] нормує правові, фінансові та організаційні вектори державної підтримки інвестиційних проєктів для стимулювання регіонального економічного розвитку.

Окремої уваги заслуговує ЗУ «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI [21], положення

якого детермінують ключові механізми взаємодії в межах ДПП, а також процедурні особливості вирішення спорів. Цей законодавчий акт спрямований на урегулювання взаємин приватних та державних стейкхолдерів для ефективного використання інвестиційних ресурсів.

Проблемним питанням виступає відсутність у офіційного державного списку стимулюючих механізмів для приватного інвестора: пільги, субсидії і квоти, відрахування узгодженого відсотка від прибутку, безоплатне отримання у власність земельної ділянки та інші інструменти стимулювання слугують ефективним підходом до розвитку інвестиційної діяльності в кризових умовах нестабільності. Іншим ризиком є потенційне зловживання приватних стейкхолдерів: іноді інвестори, оформивши концесійну угоду та отримавши певну пільгу від держави, оголошують себе банкрутами. Ще одним проблемним питанням є ризики та відповідальність інвесторів, у тому числі, у контексті інфляції.

Як свідчать практичні кейси, навіть у розвинених країнах з ефективною інституціональною базою проекти ДПП часто застосовуються для переважної реалізації приватного інтересу, що знаходить відображення у погіршенні інвестиційного клімату, порушенні умов конкуренції, зростанні недовіри до партнерських взаємин, проявах корупції. З метою ефективного усунення цих негативних явищ необхідно забезпечити справедливий розподіл можливостей і ризиків, прозорість розподілу державних замовлень, вдосконалення політико-правового середовища, гарантувати легітимність та обґрунтованість правил партнерства.

Очевидно, що організаційно-правове забезпечення інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в умовах нестабільності має бути зосереджене на таких напрямках, як:

1) вдосконалення галузевого законодавства: необхідно враховувати специфіку реальних інвестицій, оптимізувати

гарантії захисту інвестицій, інтегрувати механізми суспільної апробації інвестиційних проектів;

2) фінансова мотивація: зменшення ставок оподаткування для активних інвесторів, диференціація податкового навантаження тощо;

3) оптимізація структури фінансування: бюджетні дотації та трансферти, зменшення вартості кредитів, надання державних гарантій тощо;

4) впровадження дієвої системи страхування інвестиційних ризиків.

Висновки. Формування сприятливого інвестиційного клімату в умовах нестабільності передбачає структурування джерел фінансування, удосконалення процесу страхування та впровадження дієвої системи захисту прав, що потребує оптимізації законодавчого забезпечення. Серед ключових напрямків розвитку інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання у кризових умовах – зміцнення правового захисту інвесторів шляхом законодавчих регуляцій, зменшення бюрократичних бар'єрів, забезпечення права на реінвестицію прибутків на території України та вільне перерухання їх за кордон, стимулювання іноземних інвестицій та залучення іноземного капіталу через міжнародні гранти та інвестиції, розвиток державно-приватного партнерства, податкові стимули для інвесторів, забезпечення стабільності та прозорості інвестиційного процесу.

Покращення законодавчої бази передбачає, з-поміж іншого, зміцнення судової системи для захисту прав інвесторів та ефективного вирішення інвестиційних спорів. Невирішеним залишається питання адаптації механізму ДПП до залучення інвестицій задля відбудови зруйнованої інфраструктури, що потребує залучення кейсів міжнародного досвіду для гарантії прозорості, справедливості та ефективності інвестиційного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пархоменко-Куцевіч О. І. Інформаційна відкритість системи публічного управління як основа забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. № 3(5). С. 195–203. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-3\(5\)-195-203](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-3(5)-195-203)
2. Машенко М. А. Роль інвестиційно-інноваційної політики в умовах формування циркулярної економіки. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Т. 7. № 3. С. 54–60. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29379>
3. Романюк М. Д., Судук Н. В., Бушинський С. В. Модель оцінювання інвестиційної складової безпеки розвитку регіонів України. *Наукові перспективи*. Серія "Економіка". 2022. № 3(21). С. 105–121. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/13279>
4. Putera P. B., Widianingsih I., Ningrum S., Rianto Y. Policy Dynamics in Contemporary Public Administration Studies: A Conceptual Analysis. *Public Policy and Administration*. 2023. № 22(1). URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1108937>
5. Klijn E. H., Koppenjan J. F. Public management and policy networks: foundations of a network approach to governance. In *Making Policy Happen*. 2020. Pp. 28–40. Routledge. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003060697-5/public-management-policy-networks-foundations-network-approach-governance-erik-hans-klijn-joop-koppenjan>
6. Maskuriy R., Selamat A., Maresova P., Krejcar O., David O. O. Industry 4.0 for the construction industry: Review of management perspective. *Economies*. 2019. № 7(3). P.68. URL: <https://doi.org/10.3390/economies7030068>
7. Batjarga T., Zhang M. Review on the Public-Private Partnership. *Management Studies*. 2022. №10(1). DOI:10.17265/2328-2185/2022.01.001
8. Вінник О. М. Інституційна форма державно-приватного партнерства: проблеми правового регулювання. Актуальні питання інноваційного розвитку. 2021. №1. С. 6–19. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/10846>
9. Поляков Р. Б. Поняття та функції державно-приватного партнерства *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 86. Одеса: Гельветика. URL: <https://hdl.handle.net/11300/13976>
10. Пророчук М. В. Механізми і форми взаємодії влади і бізнесу в реалізації інфраструктурних проектів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №23. С. 163–168. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.23.163
11. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. №47. Ст. 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
12. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17 грудня 2020 року № 1116-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. №14. Ст. 571. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
13. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 10 вересня 1991 року №1540а-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. №46. Ст. 616. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text>
14. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 26 грудня 2004 року №959-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР (БВР)*. 1991. № 29. Ст. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проектів зі значними інвестиціями: Закон України від 09 серпня 2023 року №3311-IX. *Відомості Верховної Ради (БВР)*. 2023. № 90. Ст. 342. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3311-20#Text>
16. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №19. Ст. 80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
17. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru>
18. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України (БВР)*. 1991. № 49. Ст. 682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
19. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05 липня 2012 року № 5080-VI. *Відомості Верховної Ради (БВР)*. 2013. № 29. Ст.337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>
20. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів господарювання, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження: Закон України від 17 лютого 2000 року № 1457-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. №12. Ст. 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1457-14#Text>
21. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1 липня 2010 року №2404-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. №40. Ст. 524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.11.2025
Дата публікації: 28.11.2025